

Série příspěvků věnovaná 50. výročí vzniku CHKO Šumava a více než 20. výročí od vyhlášení NP Šumava zveřejněná v minulém ročníku Živy (2013, 5) vyvolala mnoho především kladných ohlasů. Z těch nesouhlasných jsme se rozhodli v tomto čísle zařadit do rubriky Forum předchozí příspěvek Ivo Viceny (lesníka, soudního znalce a specialisty ochrany lesa), který

uvádí souhrnné výsledky a vědeckou hodnotu výzkumů publikovaných v Živě v zásadní pochybnost. Pochybuje především o možnostech přirozené obnovy lesa na plochách postižených polomy a kůrovcovým žírem v I. a II. zónách národního parku.

Redakční rada a redakce Živy považuje články věnované Šumavě za natolik vý-

znamné, že kolektiv autorů vedenému Josefem Fantou a Jakobem Hruškou udělila Cenu A. Friče za rok 2013 (viz str. 119–120). Požádali jsme proto J. Fantu, aby se k názorům I. Viceny vyjádřil.

J. Fanta se dlouhodobě zabývá výzkumem dynamiky lesa v různých přírodních podmínkách střední Evropy. Byl také poradcem nizozemské Nadace FACE při úspěšné obnově lesů zničených kyselou depozicí v Krkonošském národním parku, kde se v 90. letech 20. stol. řešila obdobná problematika přirozené obnovy lesa jako dnes na Šumavě (také Živa 2013, 4).

Josef Fanta

FORUM

Ještě k tématu vlivu lýkožrouta smrkového v národním parku Šumava

Diskuze o „naléhavé potřebě“ umělého zalesnění lesních ploch postižených větrným polomem a žírem lýkožrouta smrkového v evropských národních parcích byly za hranicemi České republiky již před řadou let uzavřeny zjištěním, že umělé zalesnění není nutné (viz citovaná literatura na webu Živy). Les je na těchto plochách ve směs schopen obnovit se přirozenou cestou. Tento poznatek je cenným příspěvkem pro management chráněných území, odvíjí se od něho možnost zachování dosavadní rozlohy přirozených lesních ekosystémů v národních parcích neovlivněných člověkem, které by jinak byly umělým zalesněním zničeny. Historický i aktuální ekologický výzkum na konkrétních příkladech ukázal, že rozsáhlé disturbance tohoto typu sloužily v minulosti (a i dnes) jako významný zdroj přirozené dynamiky lesa a zachované zbytky těchto lesů jsou z valné části přirozeným výsledkem.

K identickým závěrům opakovaně dospívají také autoři českých výzkumných studií. Odmítají je ale vzít na vědomí zastánci opačného názoru, pro které se absence umělé výsadby lesa na postižených plochách v NP Šumava stala zdrojem už více než 20 let trvajících frustrací. Rozeberme věcné argumenty, jež uvádí zástupce tohoto názoru Ivo Vicena v článku na str. LXII–LXIII, který redakce Živy obdržela jako reakci na sérii příspěvků věnovaných 50. výročí zřízení chráněné krajinné oblasti Šumava a více než 20. výročí vyhlášení národního parku (Živa 2013, 5).

Záměr ponechat plochy v I. a II. zóně NP a zasažené v minulých letech větrem a kůrovcem přírodnímu vývoji – tedy nezalesňovat je výsadbou lesních sazenic – vyplývá z poslání národního parku. Ve smyslu nařízení vlády č. 163/1991 Sb., kterým se zřizuje NP Šumava, je jeho poslání „...uchování a zlepšení přírodního prostředí, zejména ochrana či obnova samořídících funkcí přírodních systémů...“ – podobně, jako je tomu v národních parcích všude na světě. I. Vicena vyslovuje hlubokou pochybnost o platnosti této základní teze ochrany přírody pro NP Šumava. Na podporu svého stanoviska prezen-

tuje katastrofický scénář, který při dodržení této zásady Šumavě hrozí. Doporučuje proto, aby rozloha bezzásahových ploch v I. a II. zóně národního parku byla snížena, jinými slovy, aby plochy vzniklé větrnými polomy a kůrovcovým žírem v minulých letech byly lesnický asanovány, odstraněny stojící i ležící mrtvé stromy a holiny uměle zalesněny. Na důkaz „nezbytnosti“ takového přístupu uvádí situaci vzniklou v minulosti na lokalitě Židovský les (okolí vrcholu Medvědí hory v oblasti Modravská). Článkem v Živě autor dále rozvíjí svou již uveřejněnou argumentaci k tomuto tématu (Vicena 2011). Tato argumentace k situaci na uvedené lokalitě je však zatížena několika nedostatky.

Před zavedením pravidelného lesnického hospodaření v Židovském lese tvořil původní porost velmi pravděpodobně a spíše nepochybně rozvolněný smrkový prales – přirozenou lesní formaci, jak ji známe i dnes z extrémních stanovišť ve vyšších horských polohách pod hranicí lesa. Historickým průzkumem (viz citovaná literatura na webu Živy) je doloženo, že v druhé polovině 18. stol. se v něm pomístně těžilo. Lokalita se také využívala pro pastvu dobytka, takže se kolem r. 1850 uvažovalo o přeměně celého území na pastviny. K tomu ale nedošlo. Od počátku 19. stol. byly zbytky pralesa postupně z větší části vytěženy; po neúspěšných pokusech o místní zalesnění zůstala plocha ponechána bez zásahu. Autor výslovně uvádí, že dosud, tedy po více než 170 letech, neproběhla na této lokalitě přirozenou cestou obnova souvislého a zapojeného lesa. Tato situace je mu mementem, že podobně dopadnou i další plochy lesa v národním parku ponechané bez umělého zalesnění přirozenému vývoji. Tímto zobecněním se však vydává na tenký led, především opomíjením několika důležitých okolností:

- Především – původní lesní formaci na této lokalitě s velkou pravděpodobností nebyl uzavřený a plně zapojený les. Šlo zřejmě o rozvolněný porost, běžně se vyskytující na extrémních stanovištích v hor-

ských polohách pod hranicí lesa. Vznik plně zapojeného lesa zde neumožnily extrémní podmínky (nadmořská výška, přechod k rašelinným smrččinám). Nelze tedy ani dnes očekávat, že zde dojde jednorázově k vytvoření plně zapojeného lesního porostu.

- Od procesu přirozené obnovy autor předchozího článku očekává, že musí po likvidaci stromového patra zaujmout celou otevřenou plochu, aby poskytl záruku další existence zapojeného porostu. Výzkum dynamiky lesa provedený v různých podmínkách Evropy – i na území České republiky – ale ukazuje, že takový průběh je pouze jednou z několika možných alternativ přirozené obnovy lesa. Na extrémních stanovištích se běžně vyskytuje i tzv. zpožděná alternativa přirozené sukcese lesa, kdy se samovolná obnova nedostavuje před, nebo bezprostředně po rozpadu stromového patra, ale je po kratší nebo delší dobu blokována jiným typem vegetace, např. travním či křovinným porostem, na vlhkých lokalitách růstem rašelíníku. Délka této fáze závisí na různých faktorech: extrémních podmínkách stanoviště, druhu přechodné vegetace a rychlosti jejich sukcesní změny, ale také např. na vlivu zvěře (poškození přírůstků okusem). Vědcům zabývajícím se výzkumem dynamiky lesa je ale zároveň známo, že ani tato stadia zpožděné přirozené obnovy lesa nejsou „věčná“. V průběhu svého vývoje podléhají sukcesním změnám, během nichž dochází k postupné obnově lesa. Na lokalitě pak nevznikne uzavřený stejnověký les, ale věkově a prostorově velmi diferencovaný, se skupinovitou strukturou, odpovídající rozdílným stanovištním podmínkám. Právě taková situace nyní probíhá na lokalitě Židovský les. Tvzení, že „samovolná obnova zde neprobíhá,“ I. Vicena sám vyvrací sdělením, že zde „vyrostly nové stromy ve stáří do 20 let jen na ploše 3,77 ha.“ Tento údaj potvrzuje jediné: že přírodní proces postupné obnovy lesa na této extrémní lokalitě probíhá. Ale samozřejmě se neřídí předpisy českého lesního zákona, podle něhož musí být dotyčná plocha zalesněna během dvou let.

- V návaznosti na rozsáhlé větrné polomy a gradaci kůrovce byla problematika přirozené obnovy lesa na polomových a žírem kůrovce postižených plochách ve střední Evropě věnována mimořádná výzkumná pozornost. Řada prací se soustřeďuje právě na Šumavu a Bavorský les (podrobný seznam literatury uvádíme na webové stránce Živy). V žádné z těchto

studii nenajde čtenář závěry, které by podporovaly názory I. Viceny a zpochybňovaly možnost samovolné obnovy lesa na plochách po zániku lesa v I. a II. zónách NP Šumava. Naopak, všechny dosavadní získané výsledky výzkumu jednoznačně prokazují dostatečnou obnovu. Potvrzují to i poznatky z právě probíhajícího monitorování přirozené obnovy.

● Automatický přenos dojmů o „nedostatečné“ obnově lesa z lokality Židovský les na ostatní bezzásahové plochy I. a II. zóny šumavského národního parku je dalším omylem. Stanovištní podmínky jednotlivých lokalit nejsou totožné s poměry v Židovském lese. Není tedy pochyb, že přirozená obnova lesa na nich probíhá odlišným způsobem. Na druhé straně ale právě tato lokalita ukazuje na absenci logiky v argumentaci týkající se hrozby likvidace humusu, extrémní eroze půdy, obnažení skalního podloží a mimořádně negativních důsledků těchto procesů pro vodní režim šumavské horské krajiny a dalších v článku zmíněných katastrof. V průběhu uplynulých 170 let nevznikla v extrémních podmínkách Židovského lesa za „nedostatečné“ obnovy lesa ani jedna taková situace. Právě naopak – místní vývoj drobných rašelinišť ukazuje opačným směrem – na stabilitu retence vody v daných podmínkách. To potvrzují i výzkumy vodního režimu šumavské krajiny. Také analýza

srážkových a odtokových poměrů Modravského potoka od 30. let 20. stol. do současnosti ukazuje, že se změna stavu lesa v povodí na odtocích nijak neprojevila. Stejně závěry jsou známy z mnohem drastičtějšího skutečného odlesnění Krušných a Jizerských hor v 70. a 80. letech nebo z experimentálních odlesnění horských povodí v 50. letech v Beskydech.

Autor diskutovaného článku svá tvrzení nepodkládá žádnými daty a výsledky jakýchkoli měření a výzkumných šetření, pouze uvádí vlastní odhad nadcházející ztráty pěti milionů m³ dřevní hmoty, která vznikne nezalesněním polomových a kůrovcových ploch v I. a II. zónách NP. Národní park ale není určen k produkci dřeva. Jak jsme již uvedli dříve, jde v něm především o vytváření příznivých podmínek pro přírodní procesy (viz citované nařízení vlády č. 163/1991 Sb.). Vyjádření o předpokládaných ztrátách na dřevní hmotě v I. a II. zóně národního parku tedy postrádá smysl. Je z něj ale zřejmé, že ani po více než 20 letech existence NP někteří lidé nevzali na vědomí, že v národním parku platí jiná pravidla pro nakládání s lesem než v hospodářském lese. Takový postoj je, obzvláště v případě soudního znalce, jen těžko pochopitelný.

Katastrofické předpovědi o snížené produkci kyslíku, nižší vzdušné vlhkosti, vyšších teplotách a zhoršené možnosti

dýchat pro šumavské obyvatele nahrávají populistickým tendencím, bohatě šířeným zájemci o „správný ekonomický“ rozvoj Šumavy. Představa, že na různých místech Šumavy vzniknou další holé skalní vrcholy podobné vrcholu Luzného postrádá jakékoli opodstatnění.

Obsah článku I. Viceny zřetelně ukazuje, že autor nemá k dispozici základní ekologické informace o skutečném chodu přírodních procesů v chráněných lesních ekosystémech NP Šumava a dosud nevzal na vědomí výsledky studií věnovaných problematice přirozené obnovy lesa v bezzásahových územích národního parku v posledních letech. Není jich málo. V zahraničí si jich cení proto, že nejde o žádné „romantické představy“, ale o tvrdá data. Podobná data v článku I. Viceny chybějí. Pokud je jeho autor přesvědčen, že gradace lýkožrouta probíhají na Šumavě jinak než jinde ve střední Evropě či ve světě, měl by doložit jak a proč. Jinak podobná tvrzení nemají žádný obsah.

Naši dávní předkové věděli, že *Errare humanum est* (mýlit se je lidské – Seneca). Věděli ale také, že po předložení důkazů platí důrazně *Hic finis fandi* (zde konec řečnění)!

Seznam citované a doporučené literatury najdete na webové stránce Živy.

Jana Koziny 1237
500 03 Hradec Králové
e: pechpa2@uhk.cz

Václav Pižl
Ústav půdní biologie BC AV ČR, v. v. i.
Na Sádkách 7
370 05 České Budějovice
e: pizl@upb.cas.cz

Lenka Polanská
VOŠL a SLŠ B. Schwarzenberga Písek
Lesnická 55
397 01 Písek
e: polanska@lespi.cz

Petr Ráb
Laboratoř genetiky ryb ÚŽFG AV ČR, v. v. i.
Rumburská 89
277 21 Liběchov
e: rab@iapg.cas.cz

Milan Řezáč
Výzkumný ústav rostlinné výroby, v. v. i.
Drnovská 507
161 06 Praha 6 – Ruzyně
e: rezac@vurv.cz

Václav Skuhravý
Bítovská 1227
142 00 Praha 4
e: marcela.skuhrava@gmail.com

Jan Suda
Katedra botaniky PřF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e: suda@natur.cuni.cz

Jiří Svoboda
Archeologický ústav AV ČR, v. v. i.
Dolní Věstonice 25
691 29 Dolní Věstonice

Ústav antropologie PřF MU
Kotlářská 2
611 37 Brno
e: jsvoboda@sci.muni.cz

Ivo Vicena
Milady Horákové 74
370 00 České Budějovice
e: ivo.vicena@seznam.cz

Kontaktní adresy autorů

Miloš Anděra
Národní muzeum
Václavské náměstí 68
115 79 Praha 1
e: milos_andera@nm.cz

Vítězslav Bičík
Katedra zoologie a ornitol. laboratoř PřF UP
17. listopadu 50
771 47 Olomouc
e: vitezslav.bicik@upol.cz

Terezie Bubová
Katedra zoologie a rybářství FAPPZ
ČZU v Praze
Kamýcká 129
165 21 Praha 6 – Suchbátka
e: bubova@af.czu.cz

Anna Černá
Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
Letenská 4
118 51 Praha 1
e: cerna@ujc.cas.cz

Pavla Čížková
Správa NP a CHKO Šumava
1. Máje 260
385 01 Vimperk
e: pavla.cizkova@npsumava.cz

Martin Dančák
Katedra ekologie a život. prostředí PřF UP
Šlechtitelů 11
783 71 Olomouc
e: martin.dancak@upol.cz

Petr Dolejš
Zoologické oddělení, Národní muzeum
Cirkusová 1740
193 00 Praha 9 – Horní Počernice
e: petr_dolejs@nm.cz

Jaroslav Eliáš
Reissigova 9

612 00 Brno
e: jarosl.elias@seznam.cz

Josef Fanta
Ke Králům 1109
252 29 Dobřichovice
e: jfanta.cz@gmail.com

Tomáš Gremlica
Ústav pro ekopolitiku, o. p. s.
Kateřinská 26
128 00 Praha 2
e: tomas.gremlica@ekopolitika.cz

Mladen Kaděra
Kupkova 2
690 02 Břeclav
e: mladen.kadera@seznam.cz

Zdenka Křenová
Centrum výzkumu globální změny
AV ČR, v. v. i.
Na Sádkách 7
370 05 České Budějovice
e: zd.krenova@gmail.com

Vojen Ložek
Nušlova 55/2295
158 00 Praha 13 – Stodůlky

Terezie Mandáková
CEITEC – Středoevropský technologický
institut MU
Kamenice 5
625 00 Brno
e: terezie.mandakova@ceitec.muni.cz

Tomáš Pavlík
Vodní zdroje Chrudim, spol. s r. o.
U Vodárny 137
537 01 Chrudim II
e: pavlik@vz.cz

Pavel Pech
Katedra biologie PřF UHK